

Budování a koncepce činnosti restaurátorského pracoviště

Archivu bezpečnostních složek

► **Martin Kostlán**

V souvislosti se zřízením oddělení péče o fyzický stav archiválií a s činnostmi, které má toto oddělení do budoucna zajišťovat, vyvstala v rámci vnitřní struktury Archivu bezpečnostních složek (dále Archiv), logická potřeba vybudování restaurátorského pracoviště na úrovni odpovídající významu, skladbě a obsahu spravovaných archivních fondů. Na základě tohoto požadavku bylo ve druhé polovině roku 2009 rozhodnuto vybudovat patřičně vybavené zázemí na pracovišti Archivu v Praze-Braníku a personálně ho obsadit odborně erudovanými profesionály v oboru restaurování papíru.

Během několika měsíců činnosti byla vytvořena a upřesněna konkrétní koncepce činnosti a rozvoje oddělení, jakož i faktická podoba restaurátorského pracoviště, jenž je v součinnosti se zainteresovanými odděleními postupně realizována v praxi.

Činnost oddělení

Oddělení péče o fyzický stav archiválií má – vzhledem k zákonem stanoveným povinnostem vyplývajících z organizačního řádu – za úkol široké spektrum praktické a koncepční činnosti v oblasti pasivní i aktivní ochrany archivních fondů.

Konkrétně to znamená provádět časově a organizačně náročné průzkumy fyzického stavu fondů, monitoring a vyhodnocování klimatických, světelných a jiných podmínek v rámci depozitářů a podávat návrhy ohledně jejich vybavení a zařízení. Dále pak koncepční práci s fondy z hlediska jejich přímé ochrany, návrhy forem a způsobů uložení archiválií, provádění vlastní restaurátorské a konzervátorské práce, zajišťování odborného dohledu, posuzování možností zápůjček pro výstavní a jiné účely z hlediska fyzického stavu archiválií, stanovení závazných podmínek, za kterých bude daný objekt vystaven, odborných konzultací, atd.

V neposlední řadě také účast a prezentace Archivu na odborných restaurátorských, archivních, muzejních a jiných seminářích či konferencích, spolupráce na odpovídající úrovni s obdobnými pracovišti v rámci České republiky a komunikace s pracovišti v evropském kontextu (předávání a získávání praktických odborných zkušeností).

Restaurování a konzervace písemných památek a archiválií obecně, je složitá a časově i odborně náročná činnost. Velký důraz je kladen především na kvalifikaci

pracovníků oddělení, jejich zkušenosti a schopnosti. Dostatek informací, spolu s nutnou mírou osobní zkušenosti, pomáhají při procesu rozhodování v rámci odborné péče na pracovišti. Nevhodné či dokonce špatné rozhodnutí, může mít nedozírné negativní následky. Naopak, dobře zvolená strategie restaurátorského nebo konzervátorského postupu může ohroženou archiválii zachránit před dalším poškozením, případně úplným zničením, eliminovat probíhající degradaci nebo alespoň stabilizovat její fyzický stav.

Velmi důležitá je volba správného přístupu k ochraně a restaurování obsahově i formálně jedinečných archiválií. Při výběru objektů k restaurování a rozhodování se o typu rozsahu zásahů, je třeba dobře zvážit důvody zadání, míru a formu využívání – studia archiválií, význam dané skupiny nebo konkrétního objektu, očekávaný efekt zásahu a řadu dalších detailů. Snahou musí být maximální možné zachování historické, obsahové i formální identity, při smysluplné formě využívání archiválie. Jelikož současná doba nabízí i řadu dalších forem ochrany a zpřístupnění archiválií, nemělo by být restaurování prvoplánově vnímáno jako jejich jediná a nejlepší možnost záchrany.

První spuštění Neschen C 500

V této souvislosti je třeba zmínit stále více uplatňovaný trend **věnovat se ve větší míře preventivní péči, či tak zvané pasivní ochraně**, tedy snahám zabránit již samotnému vzniku poškození písemných dokumentů, nebo alespoň jeho částečné eliminaci. To představuje trvalé uložení archivních fondů ve vhodných klimatických podmínkách, rozumné formy studia a vystavování, nastavení závazných pravidel a podmínek pro toto využívání, vytváření ochranných bariér proti fyzikálnímu a chemickému poškození archiválií (například ukládáním ve vhodných ochranných obalech) atd. Stále více se tedy upouští od razantních restaurátorských zákroků a uplatňují se takové metody, které intervenci do původní struktury objektu minimalizují.

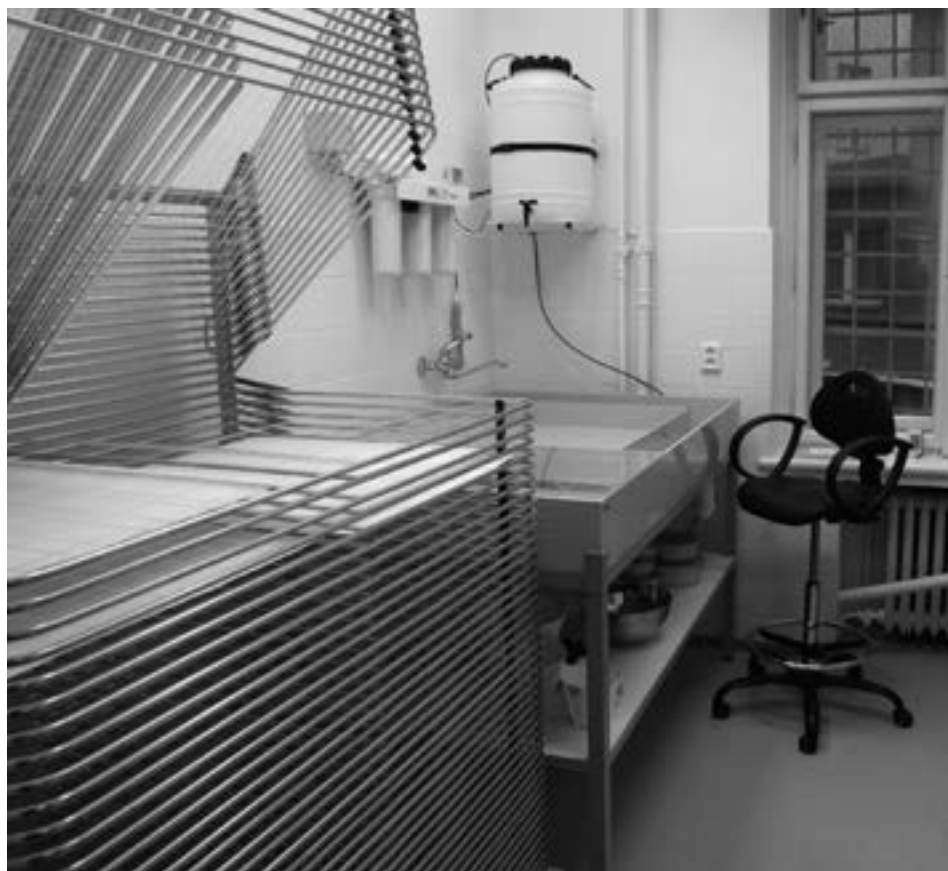
Významným faktorem, ovlivňujícím koncepci činnosti oddělení péče o fyzický stav archiválií, je zavedení **technologie hromadného odkyselování nevázaných dokumentů – Neschen C 500**. Tato technologie bude v současné době jedinou fungující technologií hromadného odkyselování v rámci celé republiky. Principem metody hromadného odkyselování (neutralizace) technologií Neschen je kapalný proces, který v jednom kroku slučuje tři základní postupy ošetření: fixaci inkoustů a razítek, vlastní neutralizaci a doklizení.

Zdroj: ABS.

Zkušenosti s provozem této technologie tak mohou být do budoucna podstatným zdrojem praktických informací pro další instituce, které by se rozhodly ji zavádět na svých pracovištích. Mimo to se předpokládá, že část volné kapacity bude dána k dispozici v rámci širší archivní sítě. Po uvedení do plného provozu bude spolu s obslužnými operacemi představovat jednu ze dvou hlavních linií činnosti oddělení.

Druhou linií práce oddělení je standardní restaurátorská a konzervátorská činnost zajišťující komplexní péči o fondy, řešení aktuálních potřeb příslušných oddělení, odborný konzultační a jiný servis v rámci potřeb archivu. Klíčovou činností je samozřejmě průzkum fyzického stavu fondu. V rámci fondu Archivu existuje obrovské množství písemných a jiných dokumentů a cílem těchto průzkumů je mimo jiné mapování fondů a shromažďování co možná nejpřesnějších informací o fyzickém stavu jednotlivých subjektů. K získání požadovaných informací se využívá přesná terminologie a struktura otázek.

Dílna na mokré procesy

Poznatky z prováděného průzkumu fyzického stavu fondu jsou využívány pro plánovací činnost oddělení a instituce obecně. Získané údaje jsou statisticky zaznamenávány formou dotazníku a slouží při posuzování priorit práce oddělení – strategie péče o fondy, řešení ochranných obalů, odhadu finančních nákladů, nákupu vhodných technologií, materiálů apod.

K práci oddělení také patří monitorování a vyhodnocování hodnot teplotních výkyvů, relativní vzdušné vlhkosti, intenzity osvětlení a přítomnosti případného mikrobiologického napadení v rámci depozitů. Prováděná činnost má charakter prevence, případně slouží jako podklad pro navržení komplexního způsobu řešení zjištěné situace.

Činnost oddělení v souvislosti s požadavky vystavování nebo zpřístupňování archiválií přináší další specifické požadavky. Z hlediska zákonné ochrany archiválií je nutné dbát na rizika jejich možného poškození. K minimalizaci rizik je třeba dodržovat definovaná pravidla a stanovené podmínky pro vystavení (prostředí s kontrolovaným klimatem, měřenou expozicí světla, ochrannými UV filtry, pomocnými podložkami pod objekty a podobně).

Z pracoviště přípravy archiválií – proces odprašování

Neschen C 500 – přístroj na hromadné odkyselování archiválií

Zdroj: ABS.